

sam mnogo pečal s Prešernovo poezijo in da ima tudi že več pisanega o tej stvari, meri pač na «Težje reči o Preširnu», ki sem jih lokalizirala v leta 1859.—1860.

Zdi se pa, da pogodba z Germonikom tudi na Levstikovi strani ni ostala popolnoma brez plodu. Domnevam, da datira Levstikov fragment **«Preširnovno življenje»** v to dobo (objavil dr. Žigon, *«Slovan»* 1914, 285; danes last študijske knjižnice v Ljubljani). Da se je bavil ob tem času s to stvarjo, pravi v pismu sam. Sodim, da je nastal ta Levstikov spis časovno za pogodbo z Germonikom, a vendar najbrže še leta 1863. Da je spis nastal po 23. juliju 1862., je nedvomno. Levstik pravi namreč v njem o deželnem glavarju Ulepiču, da je že umrl v Ljubljani, a Ulepič je umrl 23. julija 1862. in sicer v Karlovih varih, o čemer so poročale *«Novice»* 30. julija 1862. (str. 261). Z Levstikovo opazko o 83letni Lenčici Prešeren, sestri Prešernovih «duhovnih stricev», pridemo v leto 1863., ker se je Lenčica rodila leta 1780. (prim. Kidrič, *Prešerni*, ČJKZ VI, 192, št. 120). Da delo ni nastalo po februarju 1864., pa izvajam še iz tega, ker so Levstiku podatki o Prešernovem bivanju v Ribnici, ki jih je omenjenega meseca prejel od graščaka Rudeža (LZ 1925, 106), ko to piše, še neznani.

Tudi v tem svojem spisu Levstik ni povedal posebno mnogo novega, pač pa ponovil tudi marsikatero napako Germonikovega «šmarna». Za najboljšo karakterizacijo spisa smatram Levstikove lastne uvodne besede: «Da bi pokazal, da nič ne vem, da ne morem nikakor pisati Prešernovega životopisa, in menda nihče ne sam iz svojega znanja in iz tega, kar on sam ve, kolikor Slovencev nas je zdaj na svetu, zato sem zložil ta sestavek.» S tem izvemo pač vse. Sodim, da se je Levstik potrebe za izčrpno Prešernovo biografijo bolj zavedal nego kdorkoli, da bi pa bil storil, kar bi bil moral storiti, mu je manjkalo časa in pripomočkov.

Danes smo Levstiku hvaležni tudi za omenjena dva fragmenta, saj sta nam veren dokaz za delo o Prešernu v tisti dobi, ko so tiskane besede o našem največjem pesniku tako zelo redke; dokaz, da so se v dušah nekaterih predstavnikov mlajše generacije že vršile priprave za veliko in pomembno preorijentacijo v kritiki o Prešernu in Koseskem.

Izza začetka leta 1864. je skušal Levstik od prijatelja Rudeža izvedeti vse, kar bi se o Prešernu in o dobi Prešernovega bivanja v Ribnici sploh moglo dognati (LZ 1925, 45, 106). Naslednjega leta je po dr. Dolencu sprožil Levstik razgovor o Prešernovi biografiji v Slov. matici (LZ 1920, 553). A dne 2. decembra 1865. leta se je vršila v ljubljanskem deželnem gledališču javna Prešernova slavnost, za katero si je pridobil največ zaslug sicer Penn, a zopet tudi z Levstikovim sodelovanjem.

Kdor torej misli, da se je pričelo Levstikovo poglobljanje v Prešerna šele z njegovim vodstvom estetično-teoretičnega in praktično-udejstvujočega kulturno-bojnega nastopa Mladoslovencev, ni na pravi poti. Iz okoliščine, da so si glasniki nove dobe izbrali za svoj program nadaljevanje Prešernove tradicije, že sledi, da so se Prešernovega pomena takrat že zavedali in Levstik jim je pomenjal, kakor v vsaki drugi stvari, tudi v tem pogledu avtoriteto. Saj je tudi Stritar napisal v svojem pismu Levstiku leta 1866., ko je govoril o Prešernu, značilne besede: «Ti pa neki narveč veš.» *Silva Trdina*.

**Goldoni na ljubljanskem odru v 18. stoletju.** — V teh dneh, ko se je končno vendar spet pojavil Goldoni na repertoarju ljubljanske drame — s svojo *«Krčmarico»* —, ne bo nezanimivo, če opozorimo na to, da so Ljubljančani že pred več nego 150 leti imeli priliko, videti na svojem odru Goldonijeve

like. Leta 1769., nad 20 let pred Goldonijevo smrtjo (1793), je dajala «praška» igralska, prav za prav operna družba v deželnem gledališču ljubljanskem «muzikalno dramo» *«La contadina in corte»*, ki jo je napisal gospod Carlo Goldoni in ki jo je uglasbil gospod Giacomo Rust. O tem priča broširana knjižica, ki jo hrani študijska knjižnica v Ljubljani (Prim. Kidrič, Dramatične predstave v Ljubljani do l. 1790., Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino, V., str. 117, in Radics 1863, 110. — Op. ured.) opozoril me je nanjo knjižničar g. dr. Jože Rus, hvala mu — in katere dvojezični naslov se glasi (z vsemi napakami podan): *«La Contadina in Corte. Dramma giocoso per musica da rappresentarsi nel nuovo teatro provinciale nel Carnevale del Anno 1769. dalla Compagnia di Praga di Giuseppe Bustelli. — Lubiana, Nella Stamparia di Giav. Federico Eger, Stampatore degli Stati della Carniolia.»* — *«Die Bäuerin bey dem Hofe. — Ein lustiges Singspiel, Von dem Herrn Carl Goldoni, welches in der Haupt-Stadt Laybach auf dem neuen Landschaftlichen Theater von der Compagnie des Joseph Bustelli in Fassung 1769. Jahres aufgeführt werden wird. — Laybach, gedruckt bey Johann Friedrich Eger, Lac. Buchdrucker.* Na naslednji strani je še opazka: *«La Musica è del Signor Giacomo Rust, Maestro celebre Romano.»* — *«Die Music ist eine sinureiche Erfindung, des Hrn Giacomo Rust, berühmten Capell-Meister aus Rom.»*

Knjiga v majhni osmerki je urejena tako, da stoji na levi strani italijanski original (v verzih, z majhnimi ustavki proze), na desni pa nemški prevod (v prozi, ki le po tipografski ureditvi teksta tu in tam imitira vezano obliko). Original in prevod mrgolita tiskarskih in brez dvoma tudi drugih pogreškov. Ne manjka pa tudi mest, kjer se kaže anonimnega prevajalca pomanjkljivo umevanje italijanščine. — Knjižica je očitvidno mišljena kot libreto, ki je služil italijanskega jezika nezmožnim posetnikom gledališča kot pomoček v boljše umevanje operete, ki so jo gotovo peli italijanski pevci v svojem jeziku.

Zakaj za opereto gre, če hočemo ta oderski izdelek označiti tako, kot je današnjemu občinstvu najjasnejše. — Melodrama («melodramma», «dramma per musica», «dramma lirico», «Singspiel») se sicer na splošno pogosto dviga nad nivô današnje operete, tudi po tekstu. Porojena koncem 16. veka iz žlahtnega konubija renesančne muzike in pastirske igre, je v teku 17. stoletja res začasno propadala zlasti po svoji literarni vrednosti — dočim je ravno v tem času kot italijanska opera zavladala po vseh evropskih prestolnicah; a resne ambicije Apostola Zena in pesniški darovi Pietra Metastasia, ki sta jo skušala približati antikni tragediji, so jo dvignili na dotlej nedoseženo stopnjo in ji dali, ne sicer antikne impozantnosti in globine, a vendar spet jasnost in gracijo. — Ob ogromnem konsumu operne literature v 18. stoletju je število melodramatskih avtorjev zelo narastlo, in le-ti seveda povprečno niso dosegali Metastasia. Med tako povprečno in podpovprečno blago spada tudi dobršen kos Goldonijeve produkcije, — kar pa temu plodovitemu piscu ne jemlje ogromnih zaslug za italijansko in evropsko gledališko umetnost, ki leže vse na polju komedije. Tekste za «muzikalne drame» je pisal Goldoni v vseh fazah svojega dolgotrajnega literarnega dela, od napol diletantskih pričetkov v različnih gornjeitalijanskih mestih (ko še ni bil povsem opustil advokatske karijere), pa do delovanja v pariškem «italijanskem teatru» v zadnjih letih življenja. Pisal jih je, slično kakor scenarije za komedije dell'arte, kot tribut okusu dobe, da mu je publika medtem dovoljevala vršiti življensko delo: nadomestiti ostarelo in posurovelo burko poklicnih igralcev («commedia dell'arte», «arte» v pomenu: obrt, poklic) z realistično karakterno komedijo.

In med one manjvredne bastarde Goldonijeve Muze spada vsekakor tudi melodrama, ki jo je leta 1769. predstavljala (ali vsaj imela predstavljati) v Ljubljani Bustellijeva družba. Nje malo originalna vsebina je ta-le: Menichino in Sandrina, fant in dekle s kmetov v okolici knežjega gradu, sta si vdana v odkriti in iskreni ljubezni, ki jo pa kali Sandrinino hrepenenje po lažjem, sijajnejšem življenju in Menichinovo nagnenje k ljubosumnosti. Knez Rinaldo, ki je zaročen s knežnjo Clarice, je skrivaj zaljubljen v Sandrino in jo skuša pridobiti z darili in obljubami veselega razkošnega življenja na gradu, pri čemer služi kot posrednik obligatni dvornik; pomaga pa knežjemu zaljubljenju tudi Tancia, drugo kmečko dekle, ki sicer pozna zvesto ljubezen svojega Berta in je ž njim že napol v besedi, a sama ljubi Menichina in zato želi odstraniti Sandrino. (Tako postane veriga znane pastirske «ljubezni v krogu» tem popolnejša: Berto je vdan Tanci, a ona Menichinu, ta pa Sandrini; z druge strani ljubi Clarice Rinalda, ki bi imel rajši Sandrino, ta pa je v srcu zvesta Menichinu.) Želja, Menichina kaznovati in ozdraviti ljubosumnosti, še bolj pa Rinaldovi obeti, da bo živela na gradu v obilju kot dvorska gospodična, pripravijo Sandrino do tega, da sprejme knezovo vabilo in se poda na grad, ne da bi s tem nameravala postati nezvesta svojemu Menichinu. Ljubosumna pozornost Claricina pa povzroči, da mora Rinaldo pustiti zaeno na dvor tudi Menichina. Tam se izkažeta Sandrina in Menichino v svoji iskreni zvestobi: fant odkloni vzlic ogorčenosti nad domnevno nestalnostjo Sandrinino ljubezen Tance, dekle pa kljub vsemu naivnemu veselju nad razkošjem odkrito pove knezu, da ljubi le Menichina. Ko se še Clarice, ki je slučajno odkrila Rinaldovo nezvestobo, zavzame za spravo in osvoboditev Menichina in Sandrine, je «konflikt» v glavnem rešen. Potrebno pa je tretje dejanje, in to je izpolnjeno z nerodno spletko, ki naj služi v to, da se Menichino uveri o Sandrinini zvestobi, zlasti pa, da Rinaldo spozna vrednost stanovitne ljubezni in se vrne h Clarici.

To neznatno dejanje je natrpano in do primerne dolžine raztegnjeno s slavospevi dvorskemu sijaju, z modrovanjem o lepoti skromnega življenja na deželi, z izlivi ljubezni in strahu, kar vse daje snov arijam, duetom in pevskim ansamblom; kajti tudi zbor nastopa. A kakor je fabula šibka ter površno koncipirana in izvedena, tako so tudi oni refleksivni in sentimentalni vložki nepomembni in neoriginalni. Še najboljši, ker najbolj jasen in po situaciji nujen, je izrek, s katerim si pomaga knez iz zadrege, ko zaročenka odkrije njegovo nezvestobo. Lahko si na sliki izmisliš ljubimce in ljubimke, ki čutijo vedno isto ljubezen; toda resnični moški in ženske so izpremenljivi, dokler živé: obožujejo se in se zapuščajo — ni pravila ne zakona, ki bi sodil srcu. — Tudi dolga a nepotrebna epizoda v II. dejanju, ko na gradu promovirajo po dvorsko nališpanega Menichina v «viteza od zóba», je brez soli. Sploh je v celi stvarci bore malo humorja. — Vseskozi šablonski so tudi značaji; komaj kje najdeš nakazano originalno potezo.

In kar je pri lahkem blagu te vrste posebno neugodno: verzi so neokretni, jezik pohleven in slab, sem in tja izražanje celo sirovo. Sicer pa velja za Goldonija vobče, da mu verz slabo teče, in da mu literarna toskanščina dela težave. — Njegova prava moč se kaže v komediji, kjer s prodirno bistrovidnostjo slika resnične ljudi v resničnih odnošajih; zlasti v dialektični komediji, kjer njegov realizem dobiva najadekvatnejšo obliko. St. Škerlj.

Ljudska univerza v Mariboru in «Zamišljeni pogledi na naše kulturno življenje» A. Lajovica. Gospod Anton Lajovic je posvetil v tretji številki